

Erdély

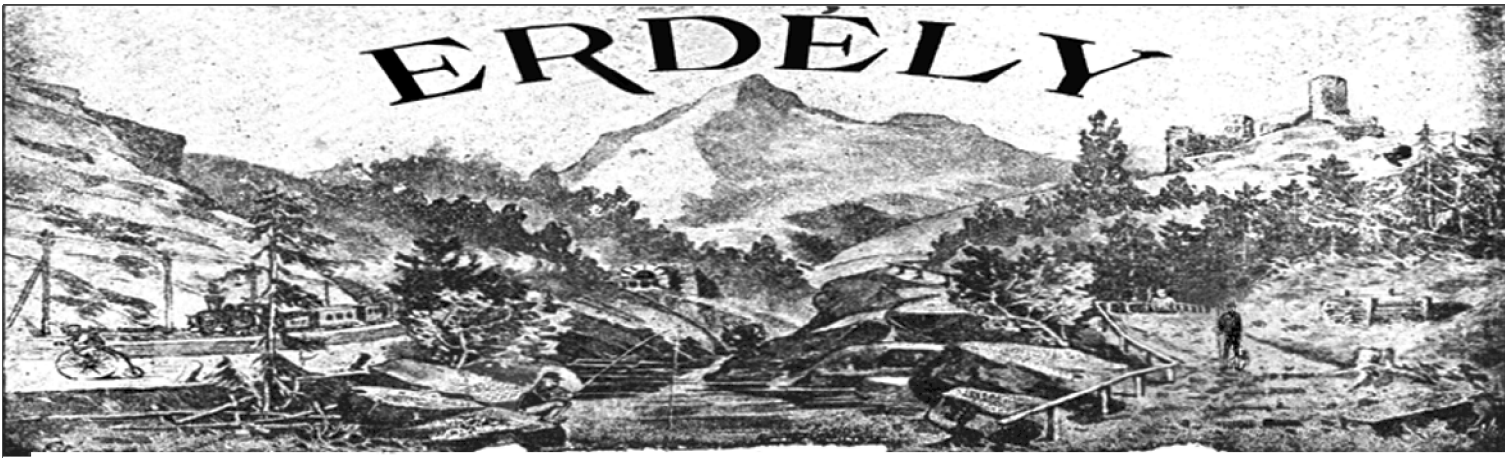
ALAPÍTVÁ 1892-BEN

Új sorozat, 40. szám
2012/2.

Megjelenik havonta

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
– Kolozsvár 1891 Értesítője

Szerkesztők:
Tóthpál Tamás
(tothpaltamas@gmail.com)
Pál Gyöngyi
Wanek Ferenc

TURISTASÁGI, FÜRDŐÜGYI és NÉPRAJZI FOLYÓIRAT.

Jókai Mór teljesítménytúra-előzetes havas ösvényeken

NAGY ZOLTÁN

A XIV. Jókai Mór teljesítménytúrán sok vállalkozó szellemű fiatal állt mellém segíteni a szervezésben, úgy Kolozsvárról, mint Tordáról. Azóta majdnem egy év telt el, és boldogan tapasztalom ma is, hogy erős, igazi túrázós csapatunk van, amit nem szabad hagynom szétszedni. Így kezdtünk együtt túrázni.

Szombat reggel valamivel hat óra előtt találkoztunk az autóbuszállomáson: Timi, Jenő, Tibi, Prokop Zoli meg jómagam. Hatkor indult a buszunk Várfalvára. Tordán Árpidú, Várfalván Éva, Attila, Réka, Tamás és Botond csatlakozott hozzánk. A ködös, párás, havas hideg sem zavart. Érezni lehetett az elejtett szavakból is, hogy kalandra készek vagyunk, alig vártuk már ezt a kihívást.

Hátizsákosan, lábszárvédőkkel felszerelve indultunk neki a túrának. Várfalvát elhagyva leértünk az útról. Az ösvényen mintegy kilométeren át taposott volt a hó. Árpidú ment elől, én zártam a sort, így nekem volt a legkönnyebb dolgom. Ezután kezdődött az igazi túra: kinek térdig, kinek combközépig ért a hó. Az első tisztáson, a piros-fehér jelzéses zsalon mellett az első beavartak. Itt már szakadt

a hó a nyakunkba, aminek bosszankodás helyett úgy örvendtünk, mint a gyermekek. Reggelizés után rövid tanácskozás során eldöntöttük, ki és meddig töri majd az ösvényt elől, majd nekiindultunk a sehol nem lát-szó ösvénynek. Terveink szerint annyira kell növelnünk a tempót, hogy valamelyik hazafelé tartó buszt elérjük Borréven, ne keljen az Aranyos partján stoppolnunk majd. Az iram betartása egyre nehezebb lett. Az idő telt, az erdőt újra tisztás követte. A hó rétege nem változott, csak a hóréteg teteje lett egyre keményebb. Sok helyen nem tapostuk már, hanem lábbal tör-tük a fagyos kérget. Fárasztó volt. Kimelegedtünk, igyekez-tünk levetni a plusz mellényt, pulóvert. Arcunk egyre pirosabb lett, de a kedvünk változatlanul vidám. A távoli zsalonok irányát követtük.

Szép havas panorama bon-takozott ki helyenként. Elhagy-va a Csegezi (Pietroasa) tetőt, újra erdőben haladtunk tovább, nagy örömünkre ott a hóréteg teteje nem volt fagyos. Az idő rohamosan fogyott, az út meg sehogy sem. Hótörést vál-laló társaimmal kezdtem egy-re udvariasabban bánni, hát-ha hamarabb átveszi tőlem va-lamelyikük a csapatvezetést. Mindegyikük szó nélkül ugrott.

A „hótörő” csapat órákig menetelt a térdig-derékig érő hóban

Időnként, amikor felváltottak, hátrább húzódtam a csapatzáró Jenő mellé, és csodálva tapasztaltam, hogy a nehéz terep ellenére senki sem maradozott le. Példás csapat voltunk, filmez-

ni kellett volna. Ritka az a túra, ahol a túrázók sorban, egymás után haladnak a táv egész szakaszán. Senki nem előzte meg a társát, mindenki a másik nyomában lépkedett. A Kő-

keresztnél már kezdtek látsza-ni a kimerülés jelei, úgy döntöttem hogy nem indulunk neki a Székelykőnek, hanem leeresz-kedünk a 2006-os EKE Vándor-tábor főhadiszállásához, a Kati néni panziójához.

Itt lefelé haladt az út, de a hó egyre nagyobb-nak tűnt. Lassan kiszaladtunk az időből. Számításom szerint már nem érhattük el a buszt. Ekkor szó-lalt meg a telefon: nagy örö-münkre Istvánfi Attila fel-ajánlotta, hogyha bevárjuk Torockón, levisz minket au-tóval Tordára. Ez megkésze-rezte erőnket, új lendülettel haladtunk tovább. Lassan a Székelykő aljához értünk. Itt a 11 éves Boti nem egyszer átvette a vezetést. Alig várta, hogy törhesse az ösvényt. Mire ki-értünk az erdőből, már sütött a nap, mintha ránk várt volna.

A torockói útra erre alig hit-tük el, hogy végre taposott úton járhatunk. Innen már csak két kilométer volt hátra a faluig, ahol véget ért havas túránk csodálatos kalandja.

Itt bevártuk Attilát, aki két részletben szállított el minket Torockóról. Este 9 órakor már mindenki Tordán volt. Hálá-san köszönöm minden egyes résztvevőnek a túrát, remélve, hogy a következő túráimra is szívesen eljönnek.

A SZERZŐ FELVÉTELE

A Természet Kalendárium

Télutó hava (II. 21 – III. 20). A Nap a Halak jegyébe lép. Rovatunk az év különböző hónapjainak, évszakainak közvetlen környezetünkben észlelhető sajátosság természeti jeleit térképezi fel. Ebben a hónapban a véget nem érni akaró zimankós tél a téma.

GOTTWALD MÁRTA

„A zúzmarás erdők mesebeli ragyogásában alszik az élet, a Csönd mesél annak, aki érti ki nem mondott szavát. Növény és állat Csipkerózsza-álmát alussza, s várja a tavasz ébresztő ígézetét.” (Xantus János: A természet kalendárium)

Nincs is jobb ilyenkor, télen, mint puha, meleg ruhába bújni, vastag lábbelibe lépni és felke-rekenni egy üdítő sétára, sítúra-ra. Tudom, akad, aki nem ért velem egyet, aki szívesebben nézi a hóhullást jól fűtött szoba ablakából, és fázósan kémleli a nap-tárt, de én mégis azon elmélke-dem: ki ne szeretne kilépni az épületek lehangoló zártságából, lerázni mindennapjaink kötöttségeit, kötelezettségeit, kiszel-lőztetni a gondokat, helyettük

mélyet szippantani az éles leve-gőből, viccelni lehetünk párá-jával, élvezni talpunk alatt a fa-gyos hó ropogását, megcsodál-ni az alvó természetet. Mert a tél csak a mi „privilegiumunk”, a mérsékelt égövön élőké, s nem az emberek bosszantására érke-zik minden évben.

Gondolkodtunk-e azon, hogy miért pont nálunk vannak év-szakok? Bolygónk Nap körüli mozgásának, valamint tengely-ferdeségének következménye-ként a napsugarak beesési szöge változik, emiatt a Földön felme-legedésbeli különbségek alakul-nak ki. Ezen különbségnek az eredménye az évszakok szabály-szerű váltakozása. A Föld forog saját tengelye, valamint – ellip-tikus pályán – a Nap körül, nyu-gat-kelet irányban. Az északi fél-teke telén Napközelpontban kering, nyáron Naptávolban. Déli félte-

Alszik a természet

ke éppen fordítva – Ausztráliá-ban most ragyog a nyár. Kerin-gési ideje 365 nap 6 óra 9 perc 9 másodperc – ezt az időszakot ne-vezzük csillagászati évnék.

A Föld tengelyének ferdesé-ge az Ekliptikához képest oko-za azt, hogy télen kevesebb nap-fény éri az északi féltekét, bár a Föld ekkor van a Naphoz a leg-közelebb. A napsugárzás által szállított hőenergia csökkenése okozza az átlaghőmérséklet tar-tós csökkenését, ami védekezés-re kényszeríti élőlényeinket.

Tegyük fel természetvizsgá-ló szemüvegünket, tekintsünk a „csönd országának” fehér szem-fedője alá, ahol csupán látszóla-gos az elmúlás. Igaz, egyes nö-vények nem képesek egész szer-vezetükkel felvenni a közvetlen harcot a hőmérséklet csökkené-sével, a hó és jég urával, de köz-vetett módon, bizonyos szerve-ik által, vállalják a jövő évi meg-újulást. A kétéves és évelő lágy-szárúak levelei és szára a te-nyészidőszak végével elhalnak, de a föld alatti részek megma-radnak. A száraz évszak vagy a

téli lehűlés átvészélése után a gyökérből és a föld alatti szár-ból, valamint (a törzsszár növé-nyeknél) a talaj szintjére lapuló levélszövetből indul újra a növe-kedés az új tenyészidőszakban. A legtöbb fűféle évelő lágyszá-rú. Ezzel ellentétben a fás szá-rú évelő növények szára életben marad a pihenőidőszak alatt is, a föld feletti szárból indul újra a növekedés: fák, cserjék, liánok tartoznak ide.

Szó esett novemberi ka-lendáriumunkban arról, hogy a lombhullatás egyik módja a fagy elleni védekezésnek. A le-vélüzem leállítását követően a növény többi föld feletti szer-vei is készül nemcsak a hideg, de a kiszáradás ellen is. Egyes növények ágaitak hőszigete-lő pararéteggel vonják be, a rü-gyek pikkelylevelei enyvsze-rű védőkenőcsbe burkolóznak, akárcsak a téli és a vízi spor-tok kedvelői. A fenyők tűleve-lei keskeny levéllemezzel és fé-nyes viaszréteggel csökkentik a párologtatási felületüket. Igaz ugyan, hogy ezek is lehullanak,

de nem egyszerre és nem töme-gesen, hanem rendre, folyama-tosan.

Mélyen a föld alatt, a meleg hópaplan védelmében tartalék-tápanyagtól duzzadó hagymák, gumók, gyöktörzsek várják a ta-vaszi ébredést. Ezek anyagcseré-je kismértékű ugyan, mégis in-tenzívebb, mint a magvaké. Ke-vés víztartalmuk miatt a magvak ennél erőteljesebb „takarékra ál-lítják” magukat, így védik érté-kes csírájukat. Leghatékonyab-bnak mégis maga a növényi sejt kémiai úton történő védekezése bizonyul, mert az őszi folyamán felhalmozott keményítőből sűrű cukoroldattá lett sejtnedv igen ellenáll a faggyal szemben.

A téli szárazság idején a sejt igen sok vizet veszít, ami hang-súlyozza a sűrűsödést. A proto-plazma nem tudja kitölteni a sejtfalak közötti teret, ott nagy széndioxid tartalmú levegő hal-mozódik fel. Az így kialakult va-lódi „légpaplan” nemcsak pom-pás takarója a sejtnak, de meg-gátolja a sejt légzését is, ezáltal csökkenti az anyagcserét.

Kirándulás a Havasrekettyei vízeséshez

PÁL GYÖNGYI

Február 5-én, vasárnap, a Havasrekettyei (Răchitele) vízeséshez kirándultunk. Havazott, és a hőmérséklet –12 °C alatt volt a hajnali órákban, de napközben –6 °C-ig emelkedett. Ez a vízesés az Erdélyi-szigethegység egyik legszebb látványossága, Kolozsvártól mintegy 80 km-re. A túrát László Györgyi szervezte, 15-ön vettünk részt.

A vízesés Havasrekettye falu központjától 5 és fél km-re található, egy tábla mutatja az irányt. Már az odavezető út is csodálatos. A falutól erdei úton haladunk, amely autóval is járható, de a havas, téli idő megnehezíti a közlekedést. A kocsik a faluban maradtak, gyalog vágunk neki, kb. másfél-két óra az út (inkább kettő). Körülöttünk minden fehér, vastag hóréteg borítja a házfedeleket, kerítéseket, udvarokat és a fenyőket. Az idő zord, ködös, szürke felhők takarják az eget, akármelyik percben elindulhat megint a havazás. Szerencsénkre az úton a kocsik letaposták a havat, így könnyebben haladunk, de ha lelépünk az útról, a hó térden felül ér. Az út enyhén emelkedik a Stanciu-patak jobb partján, elhagyjuk az utolsó házakat, elhalad a Stanciu-tisztás mellett, és megérkezünk a Havasrekettyei vízeséshez.

Czárán Gyula a Bihari-hegyek „turistaapostola” egy évszázaddal ezelőtt páratlanul minősítette mind magas-

sága, mind hozama után. 1897 végén bejárta és elkészítette a Havasrekettyei vízesést érintő „próbakörutat” a vízesés melletti legszebb kilátópontokkal, rálátással a Vigyázó-gerincre, illetve a lenti szakadékra. Itt található a „Felső Menedékház”-nak nevezett sziklaalagutacska is. A vízesésre szép rálátást nyílik a közeli Sas-bércről.

„A vízesés méltán vívott ki szép nevet s élvez nagy népszerűséget a turistavilágban; egyike azoknak, melyekben a vízesések szépségére s imponáló hatására nézve legfontosabb mindkét tényező – úgy a víz bősége, mint a zuhatag magassága közreműködik, hogy a benyomást megkapóbbá tegye” – írja róla Czárán Gyula.

A vízesés 1000 méter magasságban található, vad környezetben, sziklatornyok között. A felső szakasz alján 10 m átmérőjű vájat biztosítja a víz fátyolként való szétszóródását. Ezért a helybeliek „Menyasszony fátyla”-nak is nevezik a vízesést. Helyi legenda is fűződik a keletkezéséhez: egy menyasszony az esküvője napján a szikláról lezuhant, fátyla felakadt a sziklán, az esküvői vendégek megsiratták, és a könnyekből fakadt a vízesés.

Télen a falakat permetező víz megfagyva vastag jégreteget képez, ez alkalmassá teszi jégmászásra. A jégmászás a téli extrém sportok újabb divatos fajtája, a hegymászás egyik speciális változata. Akik ezt a sportot

szeretik, a tanultaknak az alpesi túrák során is hasznát veszik. A helyes mászó- és lépéstechnika, a jéggel való megbarátkozás óriási biztonságot nyújt az alpesi mászás minden területén. Népszerűségét jelzi, hogy versenyeket is rendeznek. A Havasrekettyei-vízesés melletti jeges sziklafalon is telente, már évek óta szoktak jégmászóversenyt szervezni. Az Outdoor Apuseni Egyesület idén február 3. és 5. között rendezte meg a IX. Havasrekettye Országos Jégmászó Bajnokságot. Ennek a rendezvénynek láttuk vasárnap délelőtt a befejező szakaszát.

A vízesés alsó szakaszának és a jégmászók ügyességének megcsodálása után tovább mentünk a serpentinén, hogy óvatosan, felülről is letekinthessünk a lezúduló vízre. A völgyön felfelé haladva két turistajelzést is találunk. A piros pont a vízesés körútját jelzi Havasrekettyéről (12 km, 500 m szintkülönbség) a Stanciu-völgyön felfelé, amerre jöttünk. A vízeséstől az erdészúton halad tovább, és feljutunk a vízesés tetejéhez, elhaladunk a hegyimentők háza mellett, 50 m után a jelzés jobbra kanyarodik és emelkedni kezd. Magas mészkő-csúcs irányában halad, az ősvény enyhén emelkedik az erdőn át, felér egy gerincre, elszórtan fenyők, fehér hó, csodálatos környezet, majd egy ereszkedő véglen levezet a település fatemplomához, arra az erdészútra, amelyen a vízesés irányába mentünk. A csoport egy része,

CUPARCHITELE.RO

Jégmászó versenyt szerveznek évente a vízesésnél

a felső utat választotta, a piros pont jelzésen térdig, helyenként még nagyobb hóban vágtak utat maguknak és járták be a vízesés körútját. A többiek a Stanciu-völgyön, a már leírt úton tértek vissza a faluba.

Az erdészúton a kék pont is elhalad mellettünk. Az úton tovább, 1–1,5 óra alatt a Fehér-kövekig (1557 m) jutha-

tunk, illetve újabb 1,5 óra alatt a Vlegyászához vagy a Vlegyásza menedékházhoz érhetünk (ez a Vigyázó csúcs körútja).

A vízesés nagy népszerűségnek örvend a turista-világban. Nincs távol a főútvonalaktól, Bánffyhunadról, Kolozsvárról, sőt még Nagyváradról is télen-nyáron egy nap alatt jól megjárható.

Restitutio

■ Rovatunk célja „visszaszolgáltatni” az olvasónak az EKE hajdani hírlapírói, avagy a turistatársadalom más nagyjainak ki nem adott, illetve az egykori *Erdély folyóirattól eltérő nyomtatványban megjelentetett írásait*.

■ A Rekeceli-vízeséshez tett EKE-kirándulás kapcsán ezúttal Gyarmathy Zsigáné *A levegőben* című tárcájából közlünk részletet. Valaha akár „csak” Bánffyhunadról is egy-két napos, valóságos expedícióra kellett vállalkoznia annak, aki látni akarta a vízesést. Gyarmathy Zsigáné írása alighanem az első leírása egy ilyen kirándulásnak (*Magyar Polgár* 1876. augusztus 12.). A jobb megértés végett tudnunk kell, hogy az író nő replikaként írta, egy augusztus 5-én megjelent, *Víz felett és föld alatt* című tárcára, mely a Szamoson megített első csónakos kirándulásról szól, Gyarmathy Zsigáné tulajdonképpen ennek szerzőjével polemizál. A szerzőnő az írás elején bemutatja a résztvevőket. Brassai Sámuelen kívül sajnos nem nevezi néven őket, azonban következtethetünk Sikó Kanut havasi kőregyző és Gyarmathy Zsigmond jelenlétére. Előbbinek a továbbiakban oroszlánrésze volt a vízesésnél létesült EKE-menedékház felépítésében, utóbbi jelenlétét bizonyítaná Herrmann Antal is, a Rekeceli, vízesésnél épült EKE-menedékház avatásakor (1899) elhangzott beszédében.

Brassai és Gyarmathyék a retyiczei vízesésnél 1876-ban

A levegőben

(...) Még a szép völgyben [Gy-Zsé-né Retyicel-patakot említ, valójában a Székely-jóról van szó] homály derengett, még az óriási hegyek a napkeltét ködbe vesző csúcsaikkal jól elfedték, szóval még igen korán halunk az ajtónk előtt egy igen harsány kiáltást, aztán néhány szót, mikből valami felkelés, mosdás és törülköző kérés volt kivehető. Képzeltethető, mily rögtön, mily szegyenkezve hosszas ál munk felett, ugrottunk fel a földről, s kaptuk magunkra ruháinkat, hogy átszolgáltassuk a kért tárgyat, s ekkor derült ki, hogy minket még nem költöttek, csak a házigazda halkan társalgott ajtónk előtt egyik vendégével, azt suttogetta, hogy ha majd öt óra kor felkelünk, ki fog kérni egy törölközőt. De hát tehet ő róla, hogy ha mi a „halk” társalgást harsány kiáltásnak véltük, mire egyikünk meg is jegyezte, hogy bizonyosan azért kiáltott oly nagyon, mert tartott tőle, hogy a megelőző nap fáradalmai után igen mély álomba merültünk.

Most jól látom, azt az érvet akarják előnyükül felhozni, hogy a havasokon még sokan jártak addig is, de a Szamoson nem csónakázott senki. Itt sem engedhetünk, sőt elvitázzhatatlan előnyben vagyunk itt is. Szekéren, gyalog, lóháton sokan járták a havast, de már repülni csak a madár és mi szoktunk. Más ember megnézi a havason, amit lehet, de mi meg-

néztük, amit nem lehet. Kezdjük csak elől: Hát van-e abban valami dicsőség, ha elindulunk korán reggel B.-Hunyadról a szénával tömött széles havasi szekereken s három órai út után megbámuljuk az elhagyott falvak festői fekvését, amint fehér tornyocskáikkal a napsütötte bércek oldalain végig simulnak, előre tekintve, mosolygunk a fény és árny gyönyörű változatain, amint tündöklő szalagszókat vonnak az egymás felé simuló fenyves erdők s az élénk zöld fűvel borított kis térségekre, rettegünk a különös fekete felhőktől, melyek helyenként sötét terítővel borítják a fenyőcsoportot, ijedten szökdecselünk le a dűlőfélben levő szekérről a három négy órai fadradságos út után, tikkadtan borulunk a kristálytisza, jéghideg forrásokhoz, hol a csodaszép kis nefelejcskek, mint egy zöld bársony alapra tett óriási kék koszorú fogadnak szende nyájasággal a nagy sziklák alatt, a hűs forrás köré simuló kis virágok oly kékek s oly kedvesek, hogy az ember egyaránt sajnálja leszakítani, vagy ott hagyni őket, kinevetjük a szakadó záport, mely bőrig áztat s a vízmosta szakadékok szűrős oldalain oly biztosan haladunk a gyönyörű völgybe le, mintha csak puha perzsa-szőnyegen lépegetnénk; aztán ismét sötétlő zúgó a rengeteg, eső és hó napfény, még hegyesebb kövek, még mélyebb völgy, rövid, zaklatott álom, melyből halk suttogetásra ébre-

dünk, szóval mind e gyönyörűségeken más havasi utazó is áteshetik, de ami ez után jön, azt már nem igen csinálja utánunk még a csónakázó fiatalság sem.

Másnap korán reggel elszibadt tagokkal, s egy alig hihető szép emlékekkel arra, hogy volt idő, mikor az embernek még ép cipője és száraz ruhája is volt, megindultunk egy vízesés felé, melyhez oly járhatatlan út vezet, hogy havasi lakók állítása szerint oda csak férfi, még annak is az erőse juthat. Itt aztán sima sziklalapok oldalain, borzalmas mélységek felett, megtanul az ember repülni és csigamódra csúszni, ami annyiból áll, hogy egy-egy kiálló cukorsüvegszerű sima sziklára a vezető felhúz, innen az alatt álló másik vezetőnek a karjaiba repülünk; ilyenkor aztán könnyen megtörténhet, hogy a repülés hosszabb lehetne, mint óhajtok, s akkor ott lent, honnan csak helyenként csillan fel a mélység víze, aludnók azt az álmot, melyből még házigazdánk halk suttogetására sem ébrednénk. Oh, itt e megkapó fenséges helyen szótlanúságba merülünk s bámuljuk a természet nagy gazdagságát, a ritka szép havasi növényzetben, a titokzatos mélységek homályába vesző oldalain, az óriási fák törzseiből kibukkanó sziklák százados mohával borított csúcsait. Aztán bámulatunk gyönyörűséggé válik, ez pedig rendre felébreszti kedélyünk egész melegét, feledünk félelmet s fáradságot s

csak azt érezzük, hogy milyen jó az: érezni tudni! Senki sem látszik reá gondolni, hogy egy kis elsikamlástól függ egész élete. No, de ki is gondolna ilyen szomorú dologra mikor a társaság egyik női tagja ép kedélyével s klasszikus magyarságával, a legveszélyesebb helyeken, hol mindannyian rettegve tekintünk a féltett öregre, hogy vajon az a kis havasi növény, miután éppen ott hajol le, nem lesz-e igen drágán véve? Csak felkiált „Brassai bácsi egy kősziklából bele kihúzza valami legroszszabb hely is”. Ilyenkor aztán általános lesz a jó kedv, hogy hiába igyekszik tolmácsolni ijedtségét: „Meg vótam fagyva a vérem az ijedtségéből” senki sem tud megjedni semmin.

No, ilyen dolgokkal volt összekötve a mi repülésünk. Önök nem repültek, de nem is részesültek aztán abban a valódi élvezetben, mit egy ilyen nagyszerű vízesés megtekintése nyújt. Az a harminc méternyíró aláomló hatalmas vízszög, amint tündöklő parányokká törve, tündéries ezüst ködbe burkolja a mély völgy zöldmohával borított mélységét; az a sugárjáték a zúgó sziporkázó víztömeg felett, szóval mindazok a nagy szépségek, miknek leírását avatottabb kezekre bízom, megérdemelnék, hogy mindnyájok megtekintéséért, mert bár elősmerem, hogy az is egy szokatlan valami: a vízen csónakázni, mégis hiszem, hogy egy ilyen vízesés megközelelti azt.

Kolozsvár környéki kirándulások geológusszemmel

A vidék legismertebb földtani képződményei:
a feleki gömbkövek

FOLYTATÁS LAPUNK JANUÁR 28-AI
SZÁMÁBÓL

WANEK FERENC

Az előbbi számban a feleki gömbkövek előfordulási helyeit ismertettük. A mostaniban arra próbálunk feleletet adni, mi jellemzi ezeket a képződményeket, és hogyan keletkezhettek.

Ha közelebb megyünk egy gömbkőhöz, láthatjuk, hogy öszszecementált homokból áll. Netán, ha készültünk, és sósavas cseppentőüvegcsét is hoztunk magunkkal, megfigyelhetjük, hogy ezt a savat rácséppentve, pezseg. No nem a homok, hanem a cementező anyag lép reakcióba a sósavval, és széndioxid szabadul fel, hiszen a cementező anyag kalciumkarbonát, amelyből a sav kiragadja a kalciumot klorid formájában, így szabadul fel a pezsgő gáz.

Ha egy kettétört gömbkövet megvizsgálhatunk (azért, ha lehet, egyet se törjünk el!), megfigyelhetjük, hogy a közepében vagy egy mészkőrög, vagy egy mészvázás kővület maradványa található, de nagyon sok esetben azoknak már csak a hült helye, vagyis egy kis üregecske.

Sok gömbbel találkozva, biztos látunk köztük olyanokat, amelyek – ha magányosak is – nem szabályos gömb alakúak, hanem gyűrűszerűen elvastagodottak. Ha az elvastagodott részt jól megfigyeljük, azt veszünk észre, azon a szinten nagyobbak a homokszemek. Ha a gömbkő még eredeti fekvésben, a homokrétegekben van, látható, hogy a gyűrű meghosszabbításában, a bezáró homokban is egy durvább szemű szint azonosítható.

Az is előfordul, hogy a homokrétégben vékony agyagcsíkok jelentkeznek, akkor a gömbkő az agyagcsíknál vagy lefejeződik, nem lesz szabályos gömb (lásd az 1. ábrán a bal szélső gömbkövet), vagy, ha az agyagcsík mindkét oldalán folytatódik, akkor annak mentén, mint egyenes lap mentén, a kőgömb könnyen szétválik (lásd a 2. ábrán a baloldali kőgömb felső részét).

Sokszor, akár több szinten is „szeletelhető” így a kőgömb. Ha egy régebben kettétört gömböt vizsgálunk, az utólagos vegyi ráhatások láthatóvá teszik, hogy vannak szabályos, koncentrikus övek, melyek mentén akár a legkülső esetében is erősebben cementeződött össze a homok, mint a szomszédos övben (lásd 3. ábra).

Nos, a fentiek mind olyan megfigyelések, amelyek segítenek megérteni a kőgömbök keletkezését. Elsőként leszögezhető, hogy a kőgömbök a rétegben keletkeztek, hiszen annak anyagi változásait híven rögzítik. Másrészt a kőgömböket mészkőanyag (kalciumkarbonát) cementálta össze, mely anyag – legalább részben – a gömb közepén található mészrögből származtatható. A kérdés már csak az: hogyan, mikor, és milyen feltételek váltották ki ezt a cementeződést? Helyes választ

csak úgy kaphatunk, ha egyúttal arra is magyarázatot tudunk adni, miért csak a szarmatakori Erdőfeleki Homok Formáció volt ennyire kiválasztott földtani képződmény ezek keletkezéséhez, hiszen Kolozsvár környékén is számtalan olyan, jelentős vastagságú homokrétég ismert, melyben hasonló gömbköveket csak rendkívül ritkán (akkor is csak tökéletleneket), de inkább egyáltalán nem találunk. Gondoljunk most csak a már korábban ismertetett Nádaskőródi Homok Formációra!

A „mikor” kérdés úgy tevődik fel, hogy a kőgömbök: 1. a rétegek képződésével egy időben keletkeztek; 2. később, vagyis mikor a rétegek már lerakódtak, de még tengervíz alatt voltak; 3. jóval később, amikor a rétegek kikerültek a tengervíz hatása alól, és egészen elütő fizikai-kémiai feltételrendszer vette azokat körül.

Az 1. eset azzal zárható ki, hogy a rétegeknek hamarabb le kellett rakódnuk, mert a gömbkövek egyértelműen a már meglévő anyagminőségi különbségekhez alkalmazkodtak (szemcsenagyság, agyagcsíkok).

A 3. eset híve volt például Török Zoltán, aki azt tartotta, hogy meleg, esős éghajlat alatt, a talajszint közelében keletkeztek. Ez azzal zárható ki, hogy akár több száz méteres mélységben is a fúrások ugyanolyan kőgömbökre akadtak, mint a felszínen, míg a szarmata homokokkal egy időben a felszínre került egyéb, hasonló homokszintekben (lásd Nádaskőródi Homok Formáció) ilyen képződmények nem keletkeztek.

Marad a 2. eset. Vagyis, hogy a rétegek lerakódása után, de még tengervízzel fedett, illetve átitatott állapotban keletkeztek. Gondoljuk csak meg: vagy szabályos gömb alakúak, vagy a szemcsenagyság-változással jól indokoltan, szabályosan eltorzultak ezek a képződmények. A többé-kevésbé koncentrikusan öszszecementált képződményeket az üledékföldtan konkrécióknak nevezi. Ezek lehetnek mikroszkópos méretűek, de ilyen hatalmasak is. Ezek a képződmények mindig koncentrikusan, egy belső mag köré nőnek.

A konkréció-képződés egy vizes oldatnak – jelesen a tengervíznek – mindig egy (vagy több) anyagban való telítettség-túltelítettségét jelzi. S ha két hónappal korábbi írásunkban a Szarmata-tengerrel kapcsolatosan elmondottuk, hogy ebben a Világóceántól elzárodott, beltengeri térségben (amint az újabb kutatások azt kimutatták) a Világóceán sótartalmától öszszetételében esetleg különböző, de magas koncentrációjú tengervíz alakult ki, akkor összeáll a kép. A feleki gömbkövek tehát konkréciók, melyek a Szarmata-tenger egyedi feltételrendszerében, egy túlsós, karbonátokban túltelített oldatú tengervízzel átitatott, a tengerfenékre már lerakódott homokrétég-összletben keletkeztek.

1. ábra. Feleki gömbkövek réteghelyzetben, a Terasz-menedékház melletti kilátó alatt

2. ábra. Feleki gömbkő-halmaz a Sáros-Bükk peremén

3. ábra. Kettétört feleki gömbkő belső, öves (konkréciós) szerkezettel

Kiállítás a fotós természetjárásról

Fazakas Ferenc: A sivatag hajója

VAS GÉZA

Városunk egykori Napoca fotóklubja az 1970-es években országosan elismert, sőt úgynevezett „Kolozsvári iskola” volt. Nem is csoda, hiszen abban az időben kitűnő fotósok alkották ezt a klubot, és egymásután szereztek meg nagyon sokfajta okleveles elismerést. Az ifjú fotós-gárdának volt kitől, és mit tanulnia. Ennek az akkori ifjabb gárdának volt tagja Fazakas Ferenc is, a mostani EKE fotóklub tagja, akinek hosszadalmas fotós

pályafutása ily módon nagyon messzire nyúlik vissza.

Fő témája a természetfotózás, nem véletlenül, hiszen nagyon régi természetbarát is. A természetet járva mindig megőrökíti a számára legérdekesebb témákat, beleértve az ember ábrázolását is. Megjárta a Kárpát-koszorút, járt a Tátrában, a Cseh-paradicsomban, az Alpokban, és még nagyon sok más helyen, nemrégiben Marokkó sivatagos részein is. Fotótékája számottevő. *Ember és Természet* című első egyéni kiállítása a Szathmári Papp Ká-

roly születésének 200. évfordulója alkalmából rendezett fotós kiállítássorozat egyike. A kiállítást megnyitotta, illetve a kiállított fotókat kimerítően méltatta Farkas György, aki nem egy alkalommal volt túratársa Fazakas Ferencnek. Alábbi képünkön látható a kiállító, mellette Kovács Eszter az Egyetemi Könyvtár részéről, akinek köszönhetően az intézményben már többször nyílt kiállítás az EKE fotósainak képeiből, valamint Farkas György természetbarát-fotós. A kiállítás március 5-ig látogatható.

VAS GÉZA

Jöjjön velünk a Sárdi rétre tavasszal

VAS GÉZA/RÉSZLET

Az EKE kolozsvári osztálya, a város körüli megszokott élménytúrákon kívül, akár havi rendszerességgel is számos tematikus túrát szervez: így például tematikus gyógynövénygyűjtő kirándulást, célirányos honismereti túrákat stb. A tematikus kirándulások kategóriájába tartoznak a fotóstúrák is. Ezeket a kolozsvári fotós-, illetve turistatársadalom eddigi munkásságukkal kiérdemelten elismerésnek örvendő szakemberei vezetik. A fotóstúrák egyik kedvelt témája a kockás liliom, már évek óta zajlanak Kockás liliom fotóstúrák a Sárdi rétre. Az idén két alkalommal is lesz ilyen túra, március és április folyamán. Az első Kockás liliom fotóstúra március 25-én lesz. Ezeken a túrákon a kezdő fényképezőgép-tulajdonosok is hasznos útmutatásokat kaphatnak úgy a fényképezőgép kezeléséről, mint árnyaltabb technikákról, kompozícióról, színek alkalmazásáról. *(T. T.)*

Márciusi rendezvények

- **Március 3. (szombat):** Torockói Farsangtemetés, személygépkocsikkal. Találkozás 10 órakor a Széchényi téri Flip előtt. Túravezető: Vas Géza ♦ Cérna-forrás (8 km) – megemlékezés Xántus Jánosról. Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szatmári Béla.
- **Március 4. (vasárnap):** Séta a Bükkben (8 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.
- **Március 7. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban.
- **Március 10. (szombat):** Séta a Bükkben (8 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.
- **Március 11. (vasárnap):** Slamovics-ház (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szócs János ♦ Ifjúsági túra: Havas-bükke–Magyarfenes (15 km). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Bejelentkezés telefonon. Túravezető: László Györgyi és Balázs László.
- **Március 14. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Túravezetők tanácskozása és választmányi gyűlés 17 órától a székházban.
- **Március 16. (péntek):** Megemlékezés Xántus Jánosról, du. 17 órakor, a Római Katolikus Nőszövetség termében. Szervező László Györgyi.
- **Március 17. (szombat):** Barangolás a Bükkben (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Kovács D. Zsuzsa ♦ Őzek-völgye (14 km). Találkozás 8:45 órakor a Széchényi téri 40-es buszmegállóban. Túravezető: Feischmidt János.
- **Március 18. (vasárnap):** Cérna-forrás (8 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szatmári Béla.
- **Március 21. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.
- **Március 22. (csütörtök):** Vonatos kirándulás Szamosújvárra, a gyógyfürdőre. Találkozás 7 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Szócs János.
- **Március 23–24–25. (péntek–szombat–vasárnap):** Vári László emléktúra – Vlegyásza. Túravezető: Szilágyi András. Megbeszélés a közgyűlésen.
- **Március 24. (szombat):** Kis-magura (24 km). Találkozás 8:45 órakor a Széchényi téri 40-es buszmegállóban. Túravezető: Feischmidt János ♦ „Egyhajú virág virágzása” – Jablonovszky Elemér emléktúra a Szénafüvekre (15 km). Találkozás 9 órakor a kisállomás előtt, vagy 9:30-kor a Zöld békánál. Túravezető: Kiss János.
- **Március 25. (vasárnap):** Személygépkocsis kirándulás a Sárdi-rétre (Kockás liliom – fotóstúra). Találkozás 10 órakor a 31-es bácsi végállomásánál. Túravezető: Vas Géza, részletek telefonon. ♦ Ifjúsági túra – Misid-völgy (25 km). Vonattal vagy személygépkocsikkal. Túravezető: László Györgyi és Vlád Pál, részletek telefonon.
- **Március 28. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.
- **Március 31. (szombat):** Séta a Bükkben (8 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor ♦ Hagyományos „Hús bükki forrás körtúrája” (25 km, 900 m szintkülönbség). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Kiss János.
- **Április 1. (vasárnap):** Bácsi-torok (8 km). Találkozás 10 órakor a 31-es Széchényi téri megállójában. Túravezető: Szatmári Béla. A rendezvény tombolájára kérnénk könyveket hozni!
- **Április 4. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban.

Infó

- **Szolgálatos napok a székházban:** hétfőn, szerdán és csütörtökön 17–18 óra, kedden 11–13 óra között.
- **EKE fotóklub:** minden kedden 17 órától a székházban.
- **Könyvtár:** minden csütörtökön 17–18 óra között a székházban.

Túravezetők, szervezők elérhetőségei

Bagaméri Tibor 0742-776930
Feischmidt János 0722-542360
Kiss János 0364-807639
Kovács D. Zsuzsa 0740-067977, 0747-070790
László Györgyi 0264-544077, 0727-192841
Székely Lavotta 0748-036290
Szilágyi András 0742-625130
Szócs János 0742-690881
Vas Géza 0742-659570
Vlád Pál 0264-435866

Rendezvényeink nyitottak,
minden érdeklődőt
szeretettel várunk!